

Державний торговельно-економічний університет

Кафедра світової економіки

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТ

на тему:

**«МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ В
УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ»**

(на матеріалах ТОВ “Синергія”, м. Київ)

Студентки 4 курсу, 14 групи,
факультету міжнародної
торгівлі та права
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини» ОП
«Міжнародний бізнес»

підпис

Йорш

Дар'ї Анатоліївни

Науковий керівник доктор
економічних наук, професор

підпис

**Дугінець Ганна
Володимирівна**

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

підпис

**Лежєрьова Вікторія
Геннадіївна**

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет міжнародної торгівлі та права

Кафедра світової економіки

Спеціальність 292 “Міжнародні економічні відносини”

Освітня програма “Міжнародний бізнес”

Затверджую

Зав. кафедри Дугінець Г.В.

«__» ____ 2023 р

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентіві

Йорш Дар’ї Анатоліївні

(прізвище, ім’я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Міжнародна діяльність економічних суб’єктів в умовах економічної рецесії

Затверджена наказом ректора від «__» ____ 2023 р. №__

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту)

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту)

Полягає в аналізі міжнародної діяльності економічних суб’єктів в умовах економічної рецесії та визначенні її особливостей, викликів та можливостей.

Об’єкт дослідження

Дослідження даної роботи є міжнародна діяльність економічних суб’єктів.

Предмет дослідження

Теоретичні та практичні особливості, виклики та можливості міжнародної діяльності економічних суб’єктів в умовах економічної рецесії

4. Перелік графічного матеріалу - рис. 2.1. Номінальний ВВП і номінальна середня зарплата - ст. 30

5. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

Вступ

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження міжнародної діяльності в умовах економічної рецесії.

1.1. Сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах.

1.2. Індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів.

Висновки до розділу 1.

Розділ 2. Практичні аспекти міжнародної діяльності в умовах економічної рецесії.

2.1. Аналіз періодів рецесії світової економіки в XX-XXI ст.

2.2 Проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських українських суб'єктів міжнародного бізнесу в XXI ст.

Висновки до розділу 2.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

7. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми ВКР	до 20.12.2023	
2	Узгодження плану ВКР з науковим керівником	до 10.02.2023	
3	Подача науковому керівнику на рецензування 1-го розділу ВКР	до 28.02.2023	
4	Подача науковому керівнику на рецензування 2-го розділу ВКР	до 26.04.2023	
5	Подача готової ВКР	до 23.05.2023	
6	Попередній захист ВКР	за графіком (30.05–10.06.2023)	
7	Захист ВКР	за графіком (13.06–24.06.2023)	

8. Дата видачі завдання «__» _____ 2023 р.

9. Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Дугінець Г.В.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Керівник освітньої програми

Лежєцькова В.Г.

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент

Йорш Д.А.

(прізвище, ініціали, підпис)

12. Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту) на тему Міжнародна діяльність економічних суб'єктів в умовах економічної рецесії, виконаної на матеріалах Асоціації “Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine)”.

Випускна кваліфікаційна робота присвячена дослідженню сутності економічної рецесії в міжнародних відносинах та її проблематиці.

У роботі досліджено події в XX-XXI ст., які спричиняли виникнення економічної рецесії, наслідків та її вирішення. Було проведено аналіз індикаторів міжнародної діяльності економічних суб'єктів та досліджено проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу.

Випускна кваліфікаційна робота розкриває обрану тематику на достатньому рівні, відповідає встановленим вимогам та рекомендована до публічного захисту.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис, дата)

13. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента

Йорш Д.А.

(прізвище, ініціали)

Може бути допущена до захисту екзаменаційної комісії.

Керівник освітньої програми _____

(підпис, прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри _____

(підпис, прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Йорш Дар'я Анатоліївна. Міжнародна діяльність економічних суб'єктів в умовах економічної рецесії (за матеріалами Асоціації “Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine)”, м. Київ)

Випускна кваліфікаційна робота присвячена дослідженню сутності економічної рецесії в міжнародних відносинах та її проблематиці.

У роботі досліджено події в XX-XXI ст., які спричиняли виникнення економічної рецесії, наслідків та її вирішення. Було проведено аналіз індикаторів міжнародної діяльності економічних суб'єктів та досліджено проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу.

У роботі пропонується використання методів пошуку та збору інформації, а також метод порівняння, узагальнення, індукції та дедукції.

Ключові слова: економічна рецесія, міжнародний бізнес, економічні суб'єкти, міжнародна діяльність, міжнародні відносини.

ANNOTATION

Yorsh Daria. International activities of economic entities in the context of economic recession (based on the materials of the Association “Ukrainian National Committee of the International Chamber of Commerce (ICC Ukraine)”, Kyiv)

The final qualification work is devoted to the study of the essence of the economic recession in international relations and its problems.

The paper covers the events in the XX-XXI centuries that caused the emergence of the economic recession, its consequences and resolution.

Experiments and analyses of indicators of international activity of economic entities were conducted and the problems and prospects of international activity of Ukrainian international business entities were studied.

The paper suggests the use of methods of searching and collecting information, as well as the method of comparison, generalization, induction and deduction.

Keywords: economic recession, international business, economic entities, international activity, International Relations

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ	5
1.1. Сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах	5
1.2. Індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів.....	9
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ.....	17
2.1. Аналіз періодів рецесій світової економіки в XX-XXI ст.	17
2.2. Проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу в XXI ст.	32
Висновки до розділу 2.....	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна рецесія негативно впливає на функціонування економіки країни та викликає значні виклики для підприємств і організацій. У таких умовах міжнародна діяльність економічних суб'єктів набуває особливого значення, оскільки вона стає необхідною для забезпечення їхньої конкурентоспроможності та виживання на ринку.

Світ зіткнувся зі значними викликами, включаючи глобальну пандемію COVID-19, повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. Ця пандемія та війна призвели до глибоких збурень у світовій економіці і викликів для багатьох країн, підприємств і організацій.

Міжнародна діяльність економічних суб'єктів охоплює широкий спектр процесів, включаючи зовнішньоекономічні зв'язки, експорт та імпорт товарів і послуг, іноземні інвестиції, міжнародну кооперацію та багато іншого. Під час економічної рецесії, коли знижуються темпи економічного зростання, підприємства та організації шукають нові можливості на зовнішніх ринках, зокрема за кордоном, щоб компенсувати спад вітчизняного попиту.

Економічна рецесія, яка може бути спричинена пандемією, війною або іншими факторами, негативно впливає на функціонування економіки країни. Зменшення виробництва, зростання безробіття та скорочення споживчих витрат стають загрозою для підприємств і організацій. У таких умовах міжнародна діяльність стає необхідною для забезпечення конкурентоспроможності та виживання на ринку.

Сучасна ситуація показує, що міжнародна діяльність стала ще більш важливою для підприємств і організацій. Зменшення внутрішнього попиту може стимулювати підприємства розглядати можливості на зовнішніх ринках. Експорт товарів і послуг, укладання міжнародних угод, пошук нових зовнішньоринкових партнерів та залучення іноземних інвестицій стають

важливими стратегіями для забезпечення стійкості і розвитку в умовах економічної рецесії.

Мета даної випускної кваліфікаційної роботи полягає в аналізі міжнародної діяльності економічних суб'єктів в умовах економічної рецесії та визначенні її особливостей, викликів та можливостей.

З огляду на поставлену мету в роботі визначені наступні **завдання**:

1. Визначити сутність та зміст поняття "економічна рецесія в міжнародних відносинах" і проаналізувати її вплив на міжнародну діяльність.
2. Дослідити та проаналізувати індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів у контексті економічної рецесії.
3. Провести аналіз періодів рецесій світової економіки в XX-XXI століттях.
4. Дослідити проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу в XXI столітті.

Об'єктом дослідження даної випускної кваліфікаційної роботи є міжнародна діяльність економічних суб'єктів.

Предмет дослідження є теоретичні та практичні особливості, виклики та можливості міжнародної діяльності економічних суб'єктів в умовах економічної рецесії.

Методи роботи. Під час написання роботи було використано метод пошуку та збору інформації, метод порівняння, метод узагальнення, а також методи індукції та дедукції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ

1.1. Сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах

Економічна рецесія є явищем, яке має значний вплив на міжнародні відносини та економіку країн. Її сутність та зміст визначаються комплексом факторів, таких як економічні зміни, політичні рішення та взаємозв'язки міжнародного ринку. [18]

Перш за все, економічна рецесія може бути визначена як період скорочення виробництва, зменшення обсягу споживання та падіння валового внутрішнього продукту. Це часто супроводжується зниженням промислової активності, зростанням безробіття та погіршенням фінансової стабільності. У міжнародних відносинах економічна рецесія відображається через ряд процесів, які мають вплив на взаємодію країн та їхніх економік.

Одним із ключових аспектів економічної рецесії в міжнародних відносинах є зменшення міжнародної торгівлі [17]. Під час рецесії попит на товари та послуги зменшується, що веде до скорочення зовнішньої торгівлі. Країни стикаються зі зниженням експорту та імпорту, що може мати негативний вплив на їхні економічні показники та баланс платежів. Більшість країн відчують цей ефект, оскільки сучасна світова економіка є взаємопов'язаною та залежить від міжнародної торгівлі.

Подальшим аспектом економічної рецесії в міжнародних відносинах є зміна інвестиційного клімату. Під час рецесії зменшується довіра та впевненість інвесторів, що призводить до зниження прямих іноземних інвестицій. Країни, які раніше були привабливими для іноземного капіталу, можуть втратити свою привабливість через погіршення економічних показників і невпевненість в подальшому розвитку.

Банкрутство підприємств та фінансові кризи є ще одним аспектом економічної рецесії в міжнародних відносинах. В складних економічних

умовах компанії можуть зазнавати фінансових труднощів, що призводить до їхнього банкрутства або зменшення масштабів діяльності. Це може мати вплив на стабільність ринків, зокрема фінансових, та призвести до зменшення довіри міжнародних партнерів. [10]

Крім того, економічна рецесія може спричиняти появу протекціоністських заходів у вигляді торгових бар'єрів та заходів з обмеження міграції. У намаганні захистити власні економіки та робочі місця, країни можуть введенням торговельних обмежень та імміграційних політик спробувати зберегти заробітні місця для своїх громадян. Проте такі заходи можуть призвести до погіршення міжнародних відносин та зменшення співпраці між країнами.

Отже, сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах полягають у складному взаємозв'язку економічних процесів, які відображаються на міжнародному рівні. Це включає зменшення міжнародної торгівлі, зміну інвестиційного клімату, фінансові кризи та появу протекціоністських заходів.

Економічна рецесія утворює сприятливе середовище для застосування заходів захисту власних економічних інтересів країни. В період рецесії держави можуть більш активно використовувати торговельні бар'єри, такі як мита та квоти, для обмеження імпорту товарів та послуг [22]. Це може призвести до зростання торгових конфліктів між країнами, зокрема через впровадження відповідних заходів у відповідь на протекціоністські дії інших держав.

Крім того, економічна рецесія може мати вплив на глобальну політичну арену. У рецесійні періоди зростає конкуренція за ресурси та економічний вплив між країнами. Держави можуть бути більш схильні до зайняття агресивніших позицій, використовуючи економічну потужність як інструмент впливу на інші країни. Це може спричинити напруження у міжнародних відносинах та зміну балансу сил.

Зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах також включає необхідність спільних зусиль країн для подолання цього періоду. Важливо, щоб країни співпрацювали, обмінювалися досвідом та координували свої заходи з метою стабілізації світової економіки.

Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) [28], Світова організація торгівельна (СОТ) [20] та Група 20 (G20) [27], грають важливу роль у сприянні співпраці та координації заходів для подолання економічної рецесії. Вони надають фінансову підтримку, розробляють політичні рекомендації та сприяють укладанню торговельних угод, які можуть сприяти відновленню економіки та зміцненню міжнародних відносин.

Подолання економічної рецесії вимагає також національних зусиль для зміни економічної політики та стимулювання внутрішнього попиту. Країни можуть використовувати різноманітні інструменти, такі як фіскальна та монетарна політика, для збалансованого підтримання економіки та збільшення внутрішнього споживання. При цьому важливо враховувати взаємозв'язок та взаємозалежність міжнародних економік і уникати дій, які можуть призвести до негативних наслідків для інших країн.

Загалом, сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах полягають у складному взаємозв'язку економічних, політичних та соціальних процесів. Вона впливає на різноманітні аспекти міжнародних відносин, включаючи торгівлю, інвестиції, політичну стабільність та співпрацю. Подолання економічної рецесії вимагає спільних зусиль та координації країнами та міжнародними організаціями. Співробітництво між країнами є ключовим фактором для відновлення економічного зростання та зміцнення міжнародних відносин.

По-перше, міжнародна співпраця може включати обмін досвідом та кращими практиками щодо політики економічного стимулювання та відновлення. Країни можуть вивчати досвід одне одного у впровадженні

фіскальних заходів, монетарної політики, стимулювання підприємництва та інновацій. Обмін знаннями та взаємодопомога допоможуть країнам знайти ефективніші шляхи подолання рецесії та відновлення економічного росту.

По-друге, міжнародні організації, такі як МВФ та СОТ, можуть відігравати важливу роль у наданні фінансової підтримки країнам, що постраждали від економічної рецесії. Це може включати надання кредитів, технічну допомогу та консультації щодо економічних реформ. Фінансова підтримка може допомогти країнам забезпечити стабільність в економіці та пройти через період рецесії з меншими втратами. [9]

По-третє, важливо розглядати міжнародні відносини у контексті взаємозалежності економік. В рецесійних умовах заходи однієї країни можуть мати прямий вплив на інші країни. Тому важливо враховувати можливі наслідки своїх дій на міжнародний рівень. Співробітництво та діалог міжнародних акторів можуть сприяти досягненню спільних рішень та забезпечити більш стабільне та прогресивне відновлення після економічної рецесії.

Крім того, уникнення протекціонізму та збереження відкритих торговельних систем є важливим аспектом відновлення міжнародних відносин після рецесії. Захист від зовнішнього впливу та обмеження торгівлі можуть призвести до зниження взаємодії між країнами та нарощування ворожнечі. Запобігання введенню недоречних торговельних бар'єрів та сприяння вільній торгівлі можуть підтримати відновлення світової економіки та зміцнення міжнародних зв'язків.

Нарешті, важливо звернути увагу на соціальний аспект економічної рецесії в міжнародних відносинах. Рецесія може мати негативний вплив на соціальне становище громадян, зростання безробіття та зростання соціальних нерівностей. Спільні зусилля країн та міжнародних організацій у напрямку створення робочих місць, підтримки соціальних програм та забезпечення соціальної справедливості можуть сприяти відновленню довіри та

підтримати стабільність у міжнародних відносинах.

Отже, сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах полягають у комплексному впливі економічних, політичних та соціальних процесів. Для успішного подолання рецесії та відновлення міжнародних відносин необхідно враховувати взаємозв'язок міжнародних економік, сприяти співробітництву та координації дій, а також запобігати протекціонізму та зберігати відкриті торговельні системи.

1.2. Індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів

Сучасна глобалізація і розвиток міжнародних відносин створюють необхідність для економічних суб'єктів визначати та оцінювати свою результативність на міжнародному ринку. Для цього застосовуються індикатори результативності, які дозволяють виміряти ефективність економічної діяльності підприємств, країн або групи країн на міжнародному ринку. [12]

Одним з основних індикаторів є експортний обсяг товарів і послуг. Він вказує на здатність економічного суб'єкта постачати свою продукцію на зовнішні ринки та конкурувати з іншими учасниками світової економіки. Високий рівень експорту свідчить про успішне проникнення на міжнародні ринки і позиціонування продукції як конкурентоспроможної.

Іншим важливим показником є обсяг імпорту. Він свідчить про потребу економічного суб'єкта у зовнішніх товарах і послугах. Високий рівень імпорту може свідчити про високий рівень споживання або недостатню конкурентоспроможність власної продукції. Зменшення імпорту може вказувати на розвиток власного виробництва та збільшення експорту, що сприяє стійкому економічному зростанню.

Також індикаторами результативності є баланс зовнішньої торгівлі та

баланс платежів. Баланс зовнішньої торгівлі відображає різницю між експортом та імпортом товарів і послуг.

Основними статистичними індикаторами збалансованості зовнішньої торгівлі є сальдо торговельного балансу ($C = X - M$) та співвідношення експорту X й імпорту M – коефіцієнт покриття ($P = X : M$). Саме характер динаміки коефіцієнтів покриття P_j в літературі розглядають як здатність економічного суб'єкта пристосовуватися до мінливого конкурентного середовища та його схильність до посилення власних конкурентних позицій, а відносну величину динаміки коефіцієнтів покриття j -го виду послуг називають індексом конкурентності [18]

$$C_j = P_t : P_o \quad (1)$$

де C_j – індекс конкурентності, визначають відносно певної бази;

P_t, P_o – коефіцієнт покриття в t -ому і базисному періодах відповідно.

Якщо протягом тривалого часу індекс конкурентності для певного виду послуги C_j перевищує одиницю (чи 100%), можна зробити висновок, що країна на зовнішньому ринку цього виду послуг має порівняльну перевагу над партнером або над іншим потоком [15].

Торгівельний баланс товарів і послуг ($X - M$) є складовою рахунку поточних операцій платіжного балансу СА:

$$CA = (X - M) + DL = \Delta 1 + \Delta 2 + DL$$

де СА – сальдо платіжного балансу;

$\Delta 1$ і $\Delta 2$ – торговельний баланс товарів і послуг відповідно;

D – баланс некомерційних платежів (об'єднує чисті доходи від інвестицій і чисті поточні трансферти);

L – номінальний обмінний курс валют.

Від того, активний чи пасивний баланс поточних платежів, залежать обсяги і структура зовнішніх запозичень та стан міжнародних (золотовалютних) резервів. З іншого боку, торговельний баланс, будучи одним з компонентів валового внутрішнього продукту,

функціонально пов'язаний з внутрішнім споживанням та інвестуванням. Отже, незбалансованість зовнішньоторговельних потоків товарів і послуг, порушуючи рівновагу платіжного балансу, чинить вплив на усю систему економічних відносин. Відношення сальдо поточних платежів до ВВП – основний індикатор міжнародної фінансової позиції країни і один з критеріїв оцінювання державного ризику. [6]

Баланс платежів оцінює фінансові відносини країни з іншими державами. Він включає оплату за експорт імпортованих товарів, міжнародні інвестиції, платежі за послуги та інші фінансові операції. Позитивний баланс платежів свідчить про здатність країни залучати іноземні інвестиції, сприяє стабільності валютного курсу та економічному зростанню. Негативний баланс платежів може вказувати на великі зовнішні борги та проблеми в економіці.

Крім того, індикаторами результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів є доларові доходи від експорту та іноземних інвестицій, обсяг прямих іноземних інвестицій, рейтинги кредитоспроможності та конкурентоспроможності країни, динаміка зміни частки експорту в ВВП тощо. Ці індикатори визначають успішність економічних суб'єктів у вирішенні глобальних економічних викликів, їх здатність адаптуватися до змін на міжнародному ринку та залучати іноземні інвестиції.

Індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів мають важливе значення для визначення стратегії розвитку, планування і прийняття ефективних управлінських рішень. Вони допомагають встановити міжнародні конкурентні переваги, ідентифікувати слабкі місця та проблемні сфери, виявляти можливості для зростання та покращення результатів.

Проте, необхідно пам'ятати, що індикатори результативності є лише числовими виразами і не враховують всі аспекти економічної діяльності.

Вони не враховують соціальні та екологічні наслідки діяльності економічних суб'єктів на міжнародному ринку. Наприклад, підвищення експорту може призводити до експлуатації природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища або соціальних проблем.

Тому, при оцінці результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів важливо враховувати не лише фінансові показники, а й вплив на оточуюче середовище, соціальну відповідальність та довгострокову стійкість. Інтеграція економічних, соціальних та екологічних факторів дозволить створити більш повне уявлення про результативність міжнародної діяльності та сприятиме сталому розвитку [19].

Отже, індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів є важливим інструментом для та оцінки успішності їх діяльності на міжнародному ринку. Вони допомагають економічним суб'єктам розуміти їхню конкурентоспроможність, виявляти переваги і недоліки у порівнянні з іншими учасниками світової економіки.

Застосування індикаторів результативності дозволяє ефективно планувати стратегію розвитку, приймати управлінські рішення та виконувати моніторинг результатів. Вони дозволяють економічним суб'єктам оцінити ефективність їхніх маркетингових стратегій, інноваційних зусиль, інвестиційних проектів та вплив міжнародних факторів на їхню діяльність.

Проте, важливо пам'ятати, що індикатори результативності є лише інструментом, а не самою метою. Вони надають лише кількісну оцінку та обмежену перспективу діяльності економічних суб'єктів. Врахування якісних факторів, таких як інноваційність, якість продукції, відносини зі споживачами та інші, також є важливим для повноцінної оцінки результативності. [8]

Крім того, індикатори результативності мають свої обмеження та можуть бути схильні до впливу зовнішніх факторів, таких як зміни валютного курсу, політична нестабільність чи глобальні економічні кризи.

Тому, для зрозуміння повної картини результативності, необхідно поєднувати різні індикатори та аналізувати їх у контексті конкретних умов та особливостей суб'єкта.

Загалом, індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів є важливим інструментом для оцінки їхньої конкурентоспроможності та успішності на міжнародному ринку. Вони допомагають виявити потенційні проблеми та можливості для покращення, а також визначити напрямки подальшого розвитку.

Застосування цих індикаторів дає змогу порівнювати ефективність різних економічних суб'єктів і встановлювати лідерів у конкретних галузях або регіонах. Вони допомагають управлінцям приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів, встановлення цілей та визначення пріоритетних напрямків діяльності.

Зокрема, індикатори результативності можуть включати фінансові показники, такі як обсяги продажів, прибутковість, рентабельність і економічний зріст. Вони дозволяють оцінити фінансову стійкість та ефективність використання ресурсів економічними суб'єктами.

Крім фінансових показників, індикатори результативності можуть включати також соціальні аспекти, наприклад, створення робочих місць, підвищення рівня життя та соціальну відповідальність. Такі показники допомагають оцінити вплив діяльності економічних суб'єктів на суспільство та сприяють розвитку сталих та відповідальних бізнес-практик.

Необхідно також зазначити, що індикатори результативності повинні бути об'єктивними, зрозумілими та міжнародно визнаними. Вони мають базуватись на надійних даних та стандартизованих методиках розрахунку, щоб забезпечити порівнянність результатів між різними економічними суб'єктами та країнами.

Для забезпечення комплексної оцінки результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів, важливо використовувати різноманітні

індикатори, які взаємодіють між собою. Наприклад, економічні показники, такі як обсяг експорту та імпорту, можуть бути поєднані з індикаторами сталого розвитку, такими як екологічна ефективність та соціальна відповідальність. Це допомагає враховувати ширший контекст діяльності суб'єктів і їх вплив на економіку, суспільство та довкілля.

Однак, важливо пам'ятати, що індикатори результативності є лише засобом для оцінки та порівняння. Вони не визначають саму сутність та цілісність діяльності економічних суб'єктів. Для повноцінної оцінки міжнародної діяльності варто враховувати й інші аспекти, такі як інноваційність, якість продукції, ефективність управління, здатність до адаптації та управління ризиками.

Отже, індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів відіграють важливу роль у визначенні їхньої конкурентоспроможності та ефективності на міжнародному ринку. Вони допомагають виявляти потенційні проблеми та можливості для розвитку, а також сприяють ухваленню обґрунтованих управлінських рішень. Але необхідно пам'ятати, що індикатори результативності є лише одним із компонентів оцінки діяльності економічних суб'єктів на міжнародному ринку.

Для забезпечення повноцінної оцінки індикаторів результативності, важливо враховувати контекст та особливості конкретної ситуації. Наприклад, економічні показники можуть перебувати під дією наступних факторів, як макроекономічна ситуація, політична стабільність, торговельні угоди тощо. Тому важливо аналізувати індикатори в контексті зовнішнього середовища та ризиків, з якими стикаються економічні суб'єкти.

Крім того, індикатори результативності мають свої обмеження і можуть не враховувати всі аспекти діяльності економічних суб'єктів. Наприклад, вони можуть не відображати інноваційність, якість продукції, репутацію бренду, рівень задоволеності клієнтів та інші критичні фактори.

Тому їх слід доповнювати іншими методами оцінки, такими як опитування клієнтів, аналіз конкурентів, маркетингові дослідження тощо.

Індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів є корисним інструментом для оцінки та порівняння їхньої успішності на міжнародному ринку. Вони допомагають управлінцям приймати обґрунтовані рішення, виявляти сильні та слабкі сторони та визначати стратегії розвитку. Проте їх використання має бути обережним і критичним. Важливо не обмежуватися лише числовими показниками, а також враховувати якісні аспекти діяльності економічних суб'єктів.

Одним із обмежень індикаторів результативності є їх статичний характер. Вони дають зображення на певний момент у часі і не відображають динаміки та змін, які відбуваються у сфері міжнародної діяльності. Тому для отримання повної картини варто проводити регулярний моніторинг та аналіз результатів.

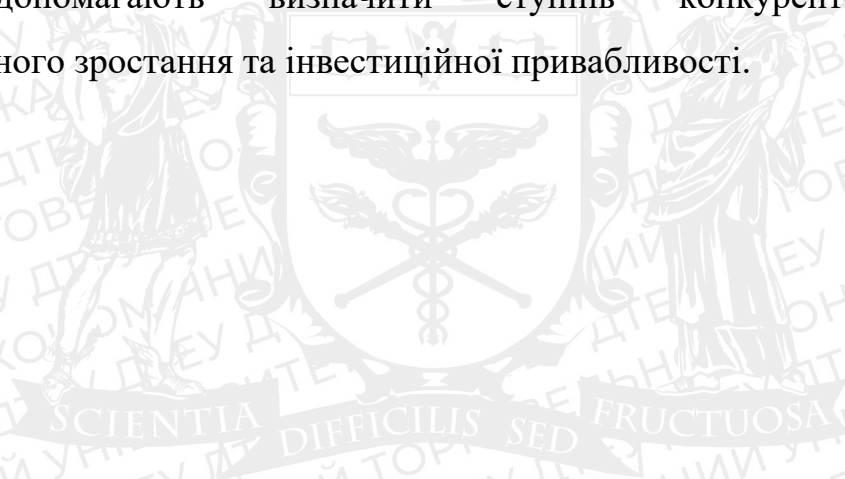
Крім того, варто пам'ятати, що індикатори результативності є лише інструментом, а не самою метою. Вони мають бути використані разом зі стратегічним аналізом, ураховуючи особливості суб'єкта та його конкурентну позицію. Важливо зберігати баланс між кількісними та якісними показниками, а також враховувати контекстуальні фактори, які можуть впливати на результативність.

Остаточо, індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів є корисним інструментом для оцінки та порівняння їхньої діяльності на міжнародному ринку. Вони допомагають управлінцям отримати об'єктивну оцінку та покращити конкурентоспроможність своїх підприємств. Однак, використання індикаторів повинно бути обережним та контекстуальним, а також супроводжуватися аналізом якісних аспектів та динаміки змін.

Висновки до розділу 1

У розділі досліджується сутність та зміст економічної рецесії в міжнародних відносинах. Визначається, що економічна рецесія - це складна економічна ситуація, яка характеризується зниженням економічного зростання та загальної активності в економіці країни чи регіону. Рецесія в міжнародних відносинах може бути спричинена різними факторами, такими як світова фінансова криза, політичні конфлікти, торговельні війни тощо.

Крім того, у розділі розглядаються індикатори результативності міжнародної діяльності економічних суб'єктів. Ці індикатори є важливими для оцінки ефективності міжнародної діяльності компаній, країн чи регіонів. Вони допомагають визначити ступінь конкурентоспроможності, економічного зростання та інвестиційної привабливості.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ

2.1. Аналіз періодів рецесій світової економіки в XX- XXI ст.

За період XX ст., та на початку XXI ст. світова економіка інтенсивно інтегрувалася, хоча з 1946 р. до 1991 р. тривала «Холодна війна», однак навіть у цей політичний поділ світу сформувалася економічна градація світу – економічно розвитий західний світ і сировинний та трудо-експортний регіон Східної Європи, російської держави, Азербайджан та Казахстан з Центральною Азією.

Серед рецесій світової економіки в XX-XXI столітті варто виділити ключові періоди, що впливали на глобальну економіку:

1. Економічна криза, яка відбулася у період 1900-1903 років, відома також як "Перша світова економічна криза", була одним з періодів складнощів у глобальній економіці. Вона мала широкий спектр причин і вплинула на різні країни у різний спосіб. [4]
2. Велика депресія (1929-1939 рр.): вважається одним з найбільших економічних криз у світовій історії. Спровокована зламом фондового ринку в США, депресія поширилася на багато країн, що призвело до масової безробіття, падіння виробництва та погіршення життєвих умов. [2]
3. Нафтовий шок (1973-1975 рр. та 1979-1980 рр.): Перший нафтовий шок був спричинений Організацією країн-експортерів нафти (ОПЕК), яка підвищила ціни на нафту та обмежила постачання. Це призвело до інфляції, зростання безробіття та скорочення економічного зростання. Другий нафтовий шок спричинений політичними турбулентностями у Близькому Сході. [14]
4. Азійська фінансова криза (1997-1998 рр.): Розпочалася в Таїланді, а потім поширилася на інші країни Східної Азії. Цю кризу спровокували проблеми в банківській системі, зростання зовнішнього боргу

та знецінення національних валют. Криза призвела до зниження економічного зростання, зростання безробіття та падіння валютних курсів. [11]

5. Глобальна фінансова криза (2007-2009 рр.): розпочалася з кризи на ринку нерухомості в США, яка поширилася на фінансовий сектор. [25]

6. Економічна криза викликана пандемією від «Ковід -19». Це є не системна економічна криза, що спричинила нетипові економічні наслідки, наприклад «від'ємні» ціни на нафту. Ця криза поширилася на багато країн, і призвела до масового звільнення, падіння виробництва, зменшення споживчих витрат і низького економічного зростання. Фінансові інститути зазнали значних втрат, багато з них були нездатними виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, що призвело до масових банкрутств і рятувальних програм від уряду. [5]

7. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України [5].

Уряди багатьох країн доклали зусиль, щоб стабілізувати фінансову систему та зняти негативний вплив кризи. Вони впроваджували заходи зі стимулювання економіки, підтримки банків, зменшення процентних ставок і реформування фінансового сектора. Однак наслідки кризи впливали на світову економіку протягом тривалого періоду, і багато країн стикалися з повільним відновленням.

Крім цих головних рецесій, були й інші економічні спади, такі як "Бульбашка доткомів " (2000-2002 рр.), спричинений крахом технологічного сектора, а також світова фінансова криза, що виникла внаслідок банківської системи в Європі (2011-2012 рр.), коли криза державного боргу поширилася на країни Єврозони, і особливо сильно завдала шкоди Греції, Кіпру та іншим південноєвропейським країнам – Італії, Іспанії та Португалії. [29]

Якщо ж розглянути першу світову кризу XX ст., як стала однією з причин першої революції в Російській імперії, то економічна криза, яка

відбулася у період 1900-1903 рр. мала широкий спектр причин і вплинула на різні країни у різний спосіб. Ось кілька ключових аспектів цієї кризи:

1. Загальна торгівельна депресія: У цей період світова торгівля зазнала важких втрат. Зменшення попиту на продукти та послуги призвело до скорочення міжнародної торгівлі, що вплинуло на виробництво та експортний сектор багатьох країн.

2. Промисловість та залізниці: Криза також сильно вплинула на промисловий сектор та залізниці. Зниження попиту на товари та послуги спричинило зменшення виробництва та збуту продукції. Багато підприємств були змушені скорочувати виробництво, ввівши масові звільнення працівників.

3. Фінансовий сектор: Криза також вразила фінансовий сектор багатьох країн. Зниження довіри до банків та фінансових установ призвело до зведення депозитів та паніки серед вкладників. Це може бути пов'язано зі зниженням виробництва та падінням цін на акції, що спричинило втрати для інвесторів.

4. Політичні та соціальні фактори: Криза 1900-1903 років також пов'язана з політичними та соціальними факторами. Наприклад, воєнні конфлікти, такі як Боксерське повстання в Китаї (1899-1901) та російсько-японська війна (1904-1905 рр.), також вплинули на економічну кризу. Воєнні дії призвели до витрат на зброю та військові потреби, що суттєво позначилося на фінансовому стані держави та знизило споживчі та інвестиційні витрати.

До інших факторів, що поглибили кризу, можна віднести зростання тарифних бар'єрів та торгових обмежень між країнами, які призвели до зниження міжнародної торгівлі і збільшення економічної незалежності країн.

У багатьох країнах уряди вживали заходів для зменшення негативного впливу кризи. Це включало впровадження фіскальних та монетарних заходів, таких як зменшення податків, збільшення державних витрат та зниження

процентних ставок, з метою стимулювання економіки та зниження безробіття.

Важливо зазначити, що економічна криза 1900-1903 років не мала такого глибокого та довготривалого впливу, як деякі інші кризи, такі як Велика депресія або глобальна фінансова криза 2008 року. Однак, вона відображала економічні та політичні турбулентності в той період і мала свої наслідки для світової економіки. У той же час, саме ця криза досить серйозно вплинула на Російську імперію та стала одним з поштовхів до революційних подій 1905 р.

Наступною значною кризою була Велика депресія, що тривала з 1929 р. до 1939 р., була найважливішою та найсерйознішою економічною кризою ХХ ст. Вона почалася з великого спаду на фондовому ринку в США, відомого як «Чорний четвер», 24 жовтня 1929 р., і швидко поширилася на багато країн світу. Ось деякі ключові аспекти та наслідки Великої депресії:

1. Безробіття та падіння виробництва: Велика депресія супроводжувалася масовим безробіттям та різким зменшенням виробництва. Мільйони людей втратили роботу, а промисловість зазнала значного скорочення. В США безробіття досягло рекордного рівня, становлячи понад 25% населення країни. Значна частина населення в США у південних штатах мешкали на рівні безхатьків, бо не мали елементарно грошей для придбання найдешевшого будинку. [19]

2. Злет та падіння фондового ринку: Спад фондового ринку в США спричинив значне знецінення акційних курсів, що призвело до втрат великих сум грошей у інвесторів. Багато банків та фінансових установ зазнали кризи, а паніка серед вкладників призвела до банкрутства та закриття багатьох банків.

3. Міжнародні наслідки: Велика депресія швидко поширилася на багато країн світу через глобалізацію торгівлі та фінансів. Зниження міжнародного попиту на товари та послуги призвело до спаду виробництва,

зменшення експорту та загострення торговельного протекціонізму, такого як введення високих митних бар'єрів.

4. Соціальні та політичні наслідки: Велика депресія призвела до погіршення життєвих умов в Німеччині, що стало однією з причин проходу Гітлера до влади. Також, в багатьох країнах зросла популярність радикальних політичних рухів, таких як фашизм, націоналізм та комунізм. Розчарування в традиційних політичних системах та почуття незадоволення урядом викликали широку підтримку для радикальних альтернатив. [3]

Уряди різних країн доклали зусиль для боротьби з економічною кризою. В США були прийняті ряд заходів, відомих як «Новий курс», які включали в себе програми підтримки зайнятості, реформу фінансової системи та стимулювання економіки через великі державні проекти.

Однак, виходу з кризи вдалося досягти тільки з початком Другої світової війни, коли зростала потреба у військовому виробництві та мобілізації людських ресурсів. Велика депресія залишила глибокий слід у світовій економіці та суспільстві, перетворивши світовий порядок і стимулюючи подальші економічні реформи та регулювання фінансової системи з метою запобігання майбутнім кризам.

Вже під час «Холодної війни» відбувся нафтовий шок 1973-1975 рр. та 1979-1980 рр. був значними зростаннями цін на нафту та супроводжувався серйозними економічними та геополітичними наслідками. Основні аспекти цих нафтових шоків наступні:

1. Причини нафтових шоків: Перший нафтовий шок 1973-1975 рр. був спровокований Організацією країн експортерів нафти (ОПЕК), коли вона встановила ембарго на постачання нафти в країни, які підтримували Ізраїль під війни з коаліцією арабських країн. Другий нафтовий шок 1979-1980 рр. виник через політичну нестабільність в регіоні Перської затоки та Ісламську революцію в Ірані, що спричинило обмеження нафтового виробництва. [30]

2. Зростання цін на нафту: Ціни на нафту в обидва періоди різко

зросли. У 1973-1974 рр. ціна на нафту зросла приблизно втричі, а в 1979-1980 роках вона подвоїлася. Це призвело до значного зростання витрат на енергію для країн-імпортерів нафти.

3. Економічні наслідки: Нафтові шоки суттєво вплинули на світову економіку. Зростання цін на нафту призвело до інфляції, зниження споживчого попиту та зростання вартості виробництва для багатьох галузей. Багато країн зазнали спаду економічного зростання, збільшення безробіття та інфляцію.

4. Геополітичні наслідки: Нафтові шоки також мали значний геополітичний вплив. Організація країн експортерів нафти (ОПЕК) набула значної ваги в світовій економіці, контролюючи на довгі десятиліття ціни на нафту.

5. Зміна балансу сил: ОПЕК, яка складалася з нафтових експортерів, набула значного впливу на світову економіку та геополітичний ландшафт. Вони демонстрували свою здатність контролювати постачання нафти та встановлювати ціни, що змінило баланс сил у світових відносинах.

6. Енергетична безпека: Нафтові шоки спонукали країни, особливо індустріально розвинені, до пошуку альтернативних джерел енергії та розширення домашнього виробництва нафти. Це стимулювало розвиток альтернативних джерел енергії, таких як ядерна енергетика та вітрова енергетика, і сприяло більшій увазі до енергоефективності та розвитку енергозберігаючих технологій.

7. Геополітичні конфлікти: Нафтові шоки також викликали геополітичні конфлікти та напруження між нафтовими експортерами та імпортерами. Імпортуючі країни, особливо США, намагалися диверсифікувати свої джерела постачання нафти та знизити залежність від ОПЕК. Водночас, ОПЕК іноді використовувала нафту як засіб політичного тиску на країни, що мали відмінні погляди на міжнародну політику.

8. Економічна реструктуризація: Нафтові шоки спонукали багато

країн до перегляду своїх економічних моделей і зміни структури економіки. Країни почали розвивати більш енергоефективні технології, що не відбулося в СРСР, яких отримували лише надприбутки від продажу нафти і газу до Європи і за рахунок надприбутків підтримував і далі неефективну планову економіку та країни-клієнти в різних кінцях світу.

9. Інфляція: Зростання цін на нафту привело до значного збільшення витрат на енергію для багатьох галузей економіки. Це спричинило зростання загального рівня цін, що призвело до інфляційного тиску. Інфляція поширилася на багато країн, що негативно вплинуло на споживчу купівельну спроможність та загальний рівень життя.

10. Зниження економічного зростання: Високі ціни на нафту та енергетичні обмеження обмежили можливості економічного зростання. Багато країн стикалися зі зниженням виробництва та збільшенням безробіття. Це також призвело до зменшення інвестицій та затримок у розвитку нових проєктів.

11. Баланс платіжного балансу: Високі ціни на нафту призвели до значного збільшення імпортової залежності багатьох країн. Це створило дисбаланс у платіжному балансі та погіршило торговий баланс країн-імпортерів нафти. Багато країн стали залежними від зовнішньої допомоги та позик для забезпечення своїх енергетичних потреб.

12. Реформи енергетичного сектора: Нафтові шоки прискорили процес реформування енергетичного сектора. Країни почали звертати більше уваги на розвиток альтернативних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та ядерна енергетика. Розвиток енергоефективних технологій та програм стимулювання енергозбереження також стали пріоритетом. [24]

Розпад СРСР і соціалістичної світової системи не спровокував значної економічної кризи у світі, однак в подальшому країни НІК зіштовхнулися з азійською фінансовою кризою, що тривала з 1997 р. по 1998 роки, була однією з найсерйозніших економічних криз у регіоні і мала глибокі наслідки

для азійських економік. Основні аспекти цієї кризи наступні:

1. Причини кризи: Однією з основних причин кризи була нерегульованість та недостатня прозорість фінансових ринків в країнах регіону. Банки та фінансові установи в регіоні надмірно вкладалися у нерухомість та інші активи, що призвело до утворення фінансової бульбашки. Коли ці активи втратили вартість, фінансовий сектор став недостатньо стійким до стресових ситуацій.

2. Валютні турбулентності: Криза розпочалася з валютних турбулентностей, коли валютні курси в країнах, таких як Таїланд, Індонезія, Малайзія та Південна Корея, раптово знизилися, а їх національні валюти значно ослабли. Це викликало значну паніку серед інвесторів та спричинило капіталові втрати та виведення капіталу з регіону. [21]

3. Фінансовий крах та банкрутство: Криза призвела до фінансового краху багатьох фінансових установ та компаній. Банки, які мали значні зобов'язання в іноземних валютах, не могли виконати свої зобов'язання, що призвело до банкрутства та паніки в банківському секторі. Країни змушені були вживати заходів для реструктуризації своїх банків та фінансових установ.

4. Економічний спад: Криза спричинила глибокий економічний спад у багатьох країнах регіону. Валютні турбулентності, фінансовий крах та зменшення інвестицій призвели до скорочення виробництва, зростання безробіття та зниження життєвого рівня населення.

5. Валютні дефолти: Деякі країни, зокрема Таїланд, Індонезія та Південна Корея, були змушені оголосити валютні дефолти, оскільки вони не могли більше забезпечувати обслуговування своїх зовнішніх боргів. Це спричинило значні збитки для кредиторів та призвело до втрати довіри до фінансової стабільності країн.

6. Міжнародний вплив: Криза поширилася на інші регіони і мала значний вплив на світову економіку. Великі фінансові установи та інвестори,

які мали експозицію в азійському регіоні, зазнали великих збитків. Відбулися значні втрати капіталу, а світові фінансові ринки також досвідчували нестабільність та паніку.

7. Міжнародні фінансові реформи: Криза стала поштовхом для міжнародних фінансових реформ. Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, виконали важливу роль у наданні фінансової допомоги країнам, що постраждали від кризи, та розробці політик, спрямованих на запобігання фінансового руйнування країн регіону.

8. Реструктуризація фінансового сектора: Країни, що постраждали від кризи, здійснили значні реформи у своєму фінансовому секторі. Вони впровадили строгі банківські регуляції та нагляд, зміцнювали капіталові вимоги до банків, вдосконалювали систему управління ризиками та зміцнювали механізми контролю за фінансовими установами.

9. Реструктуризація економіки: Країни, що постраждали, також здійснили широкомасштабну реструктуризацію своїх економік. Вони звернулися до зменшення зовнішньої залежності, розвитку внутрішнього попиту, пошуку нових джерел економічного зростання та диверсифікації економіки. Країни зосередилися на розвитку інноваційних галузей, розширенні експортно-імпортних груп товарів та підтримці малих та середніх підприємств.

10. Зовнішнє інвестування: Після кризи країни регіону вжили заходів для залучення зовнішніх інвестицій. Вони полегшили правила та процедури для іноземних інвесторів, створили сприятливі умови для бізнесу та впровадили реформи з метою привернення капіталу та технологій.

11. Зміна економічної моделі: Криза прискорила перехід країн регіону до більш стійкої та рівноважної економічної моделі. Вони зосередилися на створенні більш робочих місць, розвитку людського капіталу та масового впровадження інновацій.

12. Соціальні наслідки: Криза мала значний вплив на соціальну сферу. Зростання безробіття та зниження доходів населення призвело до збільшення бідності та нерівності. Багато людей втратили свої робочі місця, а доступ до основних соціальних послуг та освіти став обмеженим.

13. Зміна політичного ландшафту: Криза також вплинула на політичний ландшафт регіону. Вона підірвала довіру громадян до політичних лідерів та призвела до зміни урядів в країнах, що постраждали. Були проведені політичні реформи та зміни в економічній політиці.

Загалом, Азійська фінансова криза 1997-1998 років була важливою подією, яка суттєво змінила економічний та політичний ландшафт регіону. Вона підкреслила необхідність ефективного регулювання фінансових ринків та стійкої економічної моделі для запобігання подібним кризам у майбутньому. [13]

Глобальна фінансова криза 2007-2009 років, також відома як світова фінансова криза чи Велика рецесія, була однією з найбільших економічних криз у світовій історії. Спровокована низкою складних факторів, вона мала серйозні наслідки для глобальної економіки.

У 2007 р. почалося занепадання американського ринку нерухомості, що призвело до спаду цін на житло та невиплати іпотечних платежів. Це призвело до кризи на іпотечному ринку. Криза в Америці швидко перекинулася на міжнародний рівень через глобалізацію фінансових ринків. Банки та фінансові установи по всьому світу зазнали значних збитків через зв'язаність зі скомпрометованими активами або підтримку американських інвестиційних банків. Зменшення довіри та паніка серед банків та інших фінансових установ призвели до кризи ліквідності. Багато фінансових установ зіткнулися з труднощами у доступі до кредитних ресурсів та ліквідності, що загострило економічну ситуацію. Все це призвело до банкрутства та неплатоспроможності великих банків та фінансових установ, таких як Lehman Brothers, викликали хвилю паніки та недовіри в системі [31].

Це призвело до звуження кредитного потоку та зменшення доступу до фінансування для підприємств та господарств. Також глобальна фінансова криза призвела до серйозної економічної рецесії в багатьох країнах. ВВП скоротився, і багато країн потрапили в глибоку рецесію. Рівень безробіття різко піднявся, а інвестиції різко знизилися, особливо в країни, що розвиваються. Однак, ця криза не зачепила КНР, можливо через нарощування внутрішнього боргу, який, як вважають ряд експертів може перевищувати 40 трлн. дол. США (265 % від ВВП) [7], також дана криза не спричинила спад в економіці Австралійського Союзу [1] по причині доступу до ринку КНР і на економіці Польщі дана криза не відзначилась особливо [15].

Багато урядів прийняли невідкладні заходи для запобігання подальшому поширенню кризи та стимулювання економічного відновлення. Були впроваджені програми фінансової підтримки, реформи регулювання фінансового сектора та збільшення державних витрат для стимулювання попиту.

Криза призвела до зменшення світової торгівлі через зниження попиту та звуження кредитування. Багато країн стали стикатися зі зниженням експорту та імпорту, що суттєво вплинуло на їхню економічну активність.

Глобальна фінансова криза залишила довгострокові наслідки для світової економіки. Багато країн стали ставити більший акцент на фінансову стабільність, регулювання та нагляд, щоб запобігти подібним кризам у майбутньому. Криза також призвела до перегляду підходів до ризикового управління та корпоративного управління. Криза викликала потребу в реформах фінансового сектора з метою зміцнення його стабільності та зниження ризиків. Були прийняті нові нормативні акти та правила для банків та інших фінансових установ з метою покращення контролю ризиків та забезпечення прозорості. Також світова економічна криза вплинула на рівень еміграції та імміграції. У країнах, які сильно постраждали від кризи,

зменшення можливостей зайнятості та зростання безробіття змусили багатьох людей шукати роботу в інших країнах. З іншого боку, деякі країни, що виявилися більш стійкими до кризи, зазнали зростання імміграції, оскільки вони стали бажаною робочою та фінансовою базою для емігрантів.

Варто вказати, що саме криза могла стати поштовхом до зростання популізму у Європі та США – яскравий приклад, перемога Д. Трампа в США, та високі результати Марін Ле Пен при спробі стати президентом Франції. [16]

Отже, глобальна фінансова криза 2007-2009 рр. була найсерйознішою фінансовою кризою з часів Великої депресії 1930-х років. Вона мала широкий спектр наслідків на фінансову систему, економіку, геополітику та суспільство загалом. Криза викликала глибоке підозріння та недовіру до фінансових інституцій, змінила уявлення про ризики та інвестиції, та викликала потребу в реформах та перегляді економічних та фінансових систем. Водночас, вона також спонукала до більшої свідомості щодо фінансової грамотності та змінила сприйняття цінностей та цілей економічного успіху. Наступні роки після кризи були спрямовані на відновлення та реформування фінансової системи з метою запобігання подібним кризам у майбутньому.

Економічна криза, спричинена епідемією COVID-19, має непередбачувану природу та широкий спектр наслідків. COVID-19 призвів до глобальної економічної рецесії. Обмеження, локдауни, закриття підприємств та обмеження міжнародних подорожей суттєво скоротили виробництво та послуги у багатьох країнах. Це призвело до значного зниження ВВП, збільшення безробіття та зменшення споживчих витрат. Багато малих та середніх підприємств по всьому світу стали непритомними наслідками епідемії COVID-19. Закриття підприємств, зменшення попиту та проблеми з ліквідністю призвели до масового руйнування бізнесу. Це вплинуло на зайнятість та стабільність економіки.

Також варто вказати, що епідемія COVID-19 суттєво змінила споживчу поведінку. Люди змушені були зменшувати свої витрати на неважливі товари та послуги, а також змінювати свої пріоритети в напрямку основних потреб, таких як продукти харчування та медичні засоби.

Економічна криза, спричинена COVID-19, суттєво вплинула на світовий торговельний обмін. Обмеження в межах країн та зміни в ланцюгах постачання призвели до зменшення міжнародної торгівлі товарами та послугами. Це створило складнощі для експортерів та імпортерів, а також змінило геополітичну динаміку світової економіки. Варто зазначити, що окремі сектори економіки були особливо сильно постраждали внаслідок епідемії COVID-19. Все це було по причиною специфіки самої кризи – обмеження пересування населення в більшості країн світу. Зокрема, авіаційна і туристична галузі, ресторани, готелі, розважальні заклади та малий бізнес були серйозно пошкоджені через обмеження і закриття. Ці сектори зазнали значних збитків і стали основним джерелом втрат робочих місць. Епідемія COVID-19 спричинила значний розвиток віддаленої роботи та використання онлайн-платформ. Багато компаній перейшли на режим роботи з дому, що мало вплив на офісну нерухомість та інфраструктуру міст. Це також стимулювало зростання інтернет-торгівлі та електронних послуг. Внаслідок цього, уряди введення різноманітних заходів економічної підтримки для зменшення впливу кризи COVID-19. Це включало пакети фінансової допомоги для підприємств, програми безробіття та соціальну підтримку населення. Деякі країни також впровадили податкові легкоатлети та кредитні стимули для підтримки економіки.

Дана криза сильно вплинула на українську економіку, так напередодні кризи в 2019 році реальне зростання ВВП за підсумками року складало 3,2%, при цьому майже всі види економічної діяльності (крім промисловості) демонстрували позитивну динаміку. В 2020 році ВВП України зменшився на 4%, промислове виробництво - на 4,5% (добувна – на 3%, переробна – на

5,9%). Скоротились обсяги експорту та імпорту товарів та послуг відповідно на 7,8% та на 12,5%. Рівень безробіття зріс до 9,5% з 8,2% в 2019 році. [26]

Коронавірусний шок, що стався у другому кварталі 2020 року, призвів до різкого спаду реального ВВП, і вітчизняна економіка змогла лише частково оправитись у середині 2021 року. Хоча показники ВВП у другому та третьому кварталах 2021 року свідчили про позитивне зростання (відповідно 5,7% і 2,4%), важливо врахувати, що ці показники порівнюються з рівнями попереднього року. У другому кварталі 2020 року спостерігалось скорочення на 11,2%, а у третьому кварталі — на 3,5%. Тим не менше, на кінець 2021 року реальний ВВП повернувся до показників до кризи 2019 року.

В результаті війни, не лише економіка постраждала, але і велика кількість надбаного багатства була втрачена як на рівні суспільства в цілому, так і на індивідуальному рівні. Крім того, втрати та руйнування, які виникли, потребуватимуть значних зусиль і ресурсів для відновлення. Це призведе до обмеження доступних коштів для соціальних потреб.

В таких умовах залежність від зовнішньої допомоги стає надзвичайно важливою для виживання країни. Зараз Україна має деякі переваги, але щоб їх зберегти, необхідно, щоб влада діяла раціонально і прозоро. Також важливо досягти практик і рівня державного управління.

Після завершення воєнного конфлікту, накладені втрати та руйнування створюють значні виклики у відновленні, що впливає на фінансування соціальних потреб. В такій ситуації роль зовнішньої допомоги стає надзвичайно важливою для виживання країни. Зараз Україна має перспективи, і тому важливо зберегти розумність та прозорість у діях влади, а також досягти практик та рівня державного управління, що відповідають демократичним стандартам.

Наслідки війни спричинили значні матеріальні та людські втрати, які потребують великих ресурсів для відновлення. Це призводить до обмеження

фінансування соціальних потреб, підкреслюючи важливість залучення зовнішньої допомоги для виживання України. У поточному стані справ, країна рухається в правильному напрямку, тому необхідно зберегти розсудливість та прозорість дій влади, а також досягти високого рівня державного управління, що відповідає нормам демократії. Це стане фундаментом для ефективного використання ресурсів, необхідних для відновлення та розвитку країни, а також для задоволення потреб її громадян.

Прозоре та раціональне керівництво країною є вирішальним фактором для успішного відновлення після війни. Влада повинна бути прикладом відкритості та відповідальності перед своїми громадянами.

Темпи зростання номінальних заробітних плат виявилися вищими, ніж темпи зростання номінального ВВП, і спостерігалася висока волатильність змін у ВВП порівняно зі змінами заробітних плат. Це свідчить про поступове збільшення частки заробітних плат у структурі ВВП, що підкреслює значення заробітних плат як джерела ресурсів та економічної сили, як для окремих працівників, так і для домогосподарств в цілому (див. таблицю "Оплата праці...").

Незважаючи на те, що прискорене зростання заробітних плат може створювати ризики інфляції, вдалося підтримувати інфляцію на стабільному рівні. Це сприяє підвищенню реальних заробітних плат і, отже, збільшенню купівельної спроможності населення.

Підсумовуючи, ситуація, коли темпи зростання заробітних плат перевищують темпи зростання ВВП, а інфляцію вдається утримувати на стійкому рівні, сприяє збільшенню частки заробітних плат у структурі ВВП та покращує економічне становище як окремих працівників, так і домогосподарств в цілому.

У 2021 році спостерігався перехід від попереднього тренду, де частка інвестицій у структурі ВВП зменшувалась, до нової тенденції слабого, але зростаючого розвитку. Це створювало надію на послаблення залежності від

надмірного споживання. Збільшення обсягів заощаджень, зокрема в домогосподарствах, могло стати основою для цього розвитку. Проте, незапланована російська агресія стала перешкодою для перевірки цього припущення.

Рис. 2.1. Номінальний ВВП і номінальна середня зарплата [22].

Важливо відзначити, що підтримка позитивної економічної динаміки в країнах Центральної та Східної Європи після розпаду соціалістичної системи сприяла збільшенню рівня заощаджень та активізації внутрішніх джерел для розширення інвестицій. Під час перших років членства в Європейському Союзі економіки країн Центральної та Східної Європи швидко зростали завдяки інтенсивному споживанню, що було характерним для постсоціалістичного середовища. Однак, завдяки реалізації інвестиційних проектів, цим країнам вдалося зміцнити основи стійкого довгострокового зростання і розвитку, що сприяло покращенню якості життя населення.

2.2. Проблеми та перспективи міжнародної діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу в XXI ст.

Україна, як країна з великим потенціалом, стикається з численними проблемами і перспективами у своїй міжнародній діяльності в XXI столітті. Вплив глобалізації, швидкий розвиток технологій, економічні трансформації

та геополітичні зміни створюють як виклики, так і можливості для українських суб'єктів міжнародного бізнесу.

Однією з ключових проблем, з якими стикаються українські компанії, є недостатній рівень конкурентоспроможності на світовому ринку. Це пов'язано зі старінням виробничих потужностей, нестабільним законодавством, недостатнім рівнем інноваційності та обмеженим доступом до фінансових ресурсів. Для подолання цієї проблеми необхідно вдосконалити умови підприємницької діяльності, залучати іноземні інвестиції, розробляти та впроваджувати інноваційні технології, а також забезпечити якісну освіту та підготовку фахівців.

Іншою важливою проблемою є корупція, яка впливає на бізнес-клімат в Україні. Недостатня прозорість управління, бюрократичні перешкоди та неефективність судової системи створюють невпевненість серед іноземних інвесторів і обмежують можливості розвитку українських компаній на міжнародному ринку. Щоб подолати цю проблему, необхідно впровадити комплексну антикорупційну політику, яка включатиме зміни в законодавстві, посилення відповідальності та незалежність судової системи, розвиток електронних сервісів для зменшення можливостей для корупційних схем, а також створення механізмів контролю та звітності. Такі заходи допоможуть створити сприятливе і прозоре бізнес-середовище, що залучатиме більше іноземних інвестицій і сприятиме розвитку українських суб'єктів міжнародного бізнесу.

Незважаючи на проблеми, українські суб'єкти міжнародного бізнесу також мають перспективи для успішної діяльності в XXI столітті. Однією з них є географічне положення України, яке сприяє розвитку транспортно-логістичних мереж і торговельних зв'язків з різними країнами. Україна має потенціал стати мостом між Європою та Азією, що відкриває нові можливості для торгівлі та інвестицій. [23]

Крім того, українські суб'єкти міжнародного бізнесу мають доступ до

кваліфікованої робочої сили, особливо у сфері інформаційних технологій. Україна відома своїми ІТ-компаніями, які набувають все більшої популярності на світовому ринку. Це створює перспективи для розвитку експорту послуг та технологій, а також сприяє розвитку інноваційного потенціалу країни.

Крім того, українські суб'єкти міжнародного бізнесу можуть скористатися перевагами в сфері зеленої енергетики. Україна має великий потенціал у виробництві відновлювальних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової. Світовий ринок зеленої енергетики швидко розвивається, і українські компанії можуть стати гравцями на цьому ринку, забезпечуючи стаке зростання та екологічну ефективність енергетичних систем.

Зокрема, українські суб'єкти міжнародного бізнесу можуть привернути іноземні інвестиції для розвитку вітрових та сонячних електростанцій, а також для впровадження енергоефективних технологій у будівництво та промисловість. Це сприятиме не лише зменшенню впливу на довкілля, але й створенню нових робочих місць та збільшенню конкурентоспроможності українських компаній на міжнародному ринку.

Окрім того, українські суб'єкти міжнародного бізнесу можуть використовувати переваги цифрової економіки. Розвиток інформаційних технологій та інтернету створює нові можливості для електронної комерції, віддаленої роботи та глобального співробітництва. Українські ІТ-компанії можуть працювати з клієнтами з усього світу, надаючи різноманітні ІТ-послуги та програмні рішення. Це дозволяє українським суб'єктам міжнародного бізнесу розширити свої горизонти та зайняти важливу нішу на глобальному ринку.

Однак, для досягнення успіху у міжнародній діяльності українських суб'єктів міжнародного бізнесу необхідно вирішувати ряд проблем. По-перше, важливо покращити інвестиційний клімат в країні шляхом спрощення бюрократичних процедур, забезпечення прозорості та захисту прав власності.

Іноземні інвестори потребують стабільності та впевненості в тому, що їхні інвестиції будуть захищені і приноситьимуть прибуток.

По-друге, необхідно продовжувати реформування судової системи та забезпечувати незалежність суддівства. Недостатня розвиненість правової системи і недостовірність судових рішень створюють невизначеність і ризики для бізнесу. Шляхом забезпечення чесності, прозорості та незалежності судів можна створити сприятливе середовище для українських підприємців та залучення іноземних партнерів.

По-третє, необхідно активізувати зусилля з підготовки кваліфікованої робочої сили, що відповідає сучасним вимогам міжнародного ринку. Залучення іноземних інвестицій та технологій вимагає наявності висококваліфікованих фахівців з сучасними знаннями та навичками.

Для досягнення успіху в міжнародній діяльності також важливо активно використовувати можливості економічних інтеграційних об'єднань. Наприклад, українські підприємства можуть отримати доступ до широкого ринку та пільгових умов торгівлі завдяки участі вільної торгівельної зони з ЄС або іншими регіональними блоками. Використання тарифних пільг та сприяння експорту сприятимуть зростанню обсягів зовнішньої торгівлі та розширенню можливостей для українських суб'єктів міжнародного бізнесу.

Нарешті, забезпечення стабільності та безпеки є важливою передумовою для успішної міжнародної діяльності. Україна повинна продовжувати здійснювати реформи в сфері правоохоронної діяльності, забезпечувати захист прав іноземних інвесторів та боротися з організованою злочинністю. Звісно все це актуальним є по завершенню війни з російською державою шляхом української перемоги і подальшої повноцінної інтеграції України до складу ЄС та НАТО.

Політична стабільність є критично важливою для привабливості українського бізнес-середовища. Стабільність у політичній сфері дозволяє українським суб'єктам міжнародного бізнесу планувати на довгострокові

періоди, розробляти стратегії розвитку та ризик-менеджмент. Політична нестабільність, корупція та непередбачуваність у прийнятті рішень можуть негативно вплинути на інтереси українських компаній та спричинити зменшення довіри з боку іноземних інвесторів.

Зрештою, сприятливе міжнародне співробітництво та дипломатичні зусилля також можуть забезпечити перспективи для українських суб'єктів міжнародного бізнесу. Україна може використовувати свою геополітичну позицію та активно розвивати торговельні та економічні відносини з різними країнами. Підписання вигідних торговельних угод, встановлення партнерських відносин з ключовими гравцями на міжнародній арені та активна участь у міжнародних організаціях можуть забезпечити доступ до нових ринків, обмін технологіями та знаннями, а також залучення іноземних інвестицій.

Наслідки збройної агресії російської федерації в Україні мають надзвичайно великий масштаб. Інфраструктура постраждала від значних руйнувань, економіка була серйозно дестабілізована, а найбільш жахливим є втрата людських життів. Але наслідки конфлікту не обмежуються лише Україною - військові дії мають вплив на всю світову економіку, яка саме починала відновлюватись після пандемії COVID-19. Цей напад є підступним ударом на європейську безпеку і загальноєвропейські цінності та принципи.

Україна та світ зіткнулися з великим викликом у 2022 році. В таких умовах дії воєнного стану стає запитанням, чи залишаються наші довоснні плани актуальними щодо пошуку нових рішень для створення глобальних соціальних систем у рамках інноваційних цифрових технологій у світовому просторі. Але навіть за умови воєнного стану, об'єднавшись з іншими країнами у сфері науки, освіти та бізнесу, ми можемо досягти реальних перспектив впровадження інноваційних технологій і піднести добробут населення на новий рівень.

Розвиток інноваційної бізнес-моделі підприємництва, нарощування

людського капіталу через реформування системи освіти, формування розумної соціальної економіки та збільшення глобальних інвестиційних ресурсів для фінансування дослідницьких та інноваційних освітніх програм, є ключовими компонентами інноваційного розвитку будь-якої країни. Ці дії повинні зосереджуватись на формуванні вітчизняної інноваційної системи, впровадженні сучасних інструментів підтримки управлінських рішень та використанні технологій штучного інтелекту [14].

Зважаючи на складні умови, які склалися в результаті конфлікту, досягнення цих цілей стає складним завданням. Однак, важливо продовжувати розвивати інноваційні підходи та сприяти їх впровадженню навіть у надскладних умовах.

Для цього потрібно активізувати співпрацю між державним та приватним секторами, залучати глобальні інвестиційні ресурси та залучати партнерів з інших країн у сфері науки, освіти та бізнесу. Важливо стимулювати розвиток інноваційного підприємництва, сприяти нарощуванню людського капіталу через модернізацію освітньої системи, а також формування розумної соціальної економіки

Висновки до розділу 2

Економічна рецесія може суттєво вплинути на міжнародну діяльність економічних суб'єктів. Зменшення попиту на зовнішніх ринках, зміни валютних курсів, зростання конкуренції та інші фактори створюють складні умови для здійснення успішної міжнародної діяльності.

Проте, економічна рецесія також може стати стимулом для розвитку та розширення міжнародної діяльності. Деякі економічні суб'єкти зуміли ефективно використовувати можливості, які надає кризовий період, і знайти нові ринки, розширити асортимент продукції, впровадити інновації та

залучити нові ресурси.

Важливим аспектом успішної міжнародної діяльності в умовах економічної рецесії є компетентне управління ризиками, стратегічне планування та адаптація до змінних ринкових умов. Компанії повинні бути готовими до викликів, включаючи реагування на зміни попиту, перегляд стратегії збуту, розробку альтернативних постачальників та партнерів, а також використання інноваційних підходів для підвищення конкурентоспроможності.

Додатково, економічна рецесія вимагає ефективного фінансового управління та оптимізації витрат. Економічні суб'єкти повинні зосередитись на покращенні ефективності виробництва, оптимізації ланцюга постачання, управлінні оборотними активами та мінімізації ризиків фінансової недостатності.

Загалом, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що практичні аспекти міжнародної діяльності в умовах економічної рецесії потребують комплексного підходу, який включає аналіз ринкових умов, управління ризиками, стратегічне планування та фінансову ефективність. Успішне використання можливостей, що виникають у період кризи, може допомогти економічним суб'єктам зберегти конкурентоспроможність та забезпечити стійкий розвиток.

ВИСНОВКИ

Можна зробити висновок, що виклики та можливості, що виникають у зовнішньоекономічних зв'язках, експортно-імпортних операціях, іноземних інвестиціях та інших аспектах міжнародної діяльності під час економічної рецесії.

Здійснений аналіз показав, що в умовах економічної рецесії міжнародна діяльність набуває особливої важливості для економічних суб'єктів. Вона стає необхідною для забезпечення їхньої конкурентоспроможності та виживання на ринку, оскільки спад вітчизняного попиту може призвести до зменшення обсягів продажів та прибутку. Міжнародна діяльність в цьому контексті відкриває нові ринки збуту, дозволяє диверсифікувати ризики та залежність від внутрішнього ринку, а також сприяє впровадженню нових технологій та інновацій.

Проте, економічна рецесія також створює значні виклики для міжнародної діяльності. Зниження попиту на світовому ринку, економічна нестабільність та зміни валютних курсів можуть негативно позначитись на результативності експортно-імпортних операцій та прибутковості іноземних інвестицій. Додатково, зменшення доступу до фінансування та підвищення процентних ставок у період економічної рецесії можуть ускладнити фінансову ситуацію економічних суб'єктів і обмежити їх можливості для розширення міжнародної діяльності.

Незважаючи на ці виклики, виявлено, що міжнародна діяльність може принести позитивні результати навіть у період економічної рецесії. Підприємства, які здатні ефективно використовувати свої ресурси та залучати нові ринки, можуть знайти можливості для зростання та розвитку. Наприклад, розширення географії експорту, пошук нових сегментів ринку або зміна товарних стратегій можуть допомогти компаніям адаптуватись до складних умов і забезпечити стабільність їхнього бізнесу.

Однак, для успішної міжнародної діяльності в умовах економічної рецесії необхідно враховувати ряд факторів. Серед них — вивчення особливостей зовнішнього ринку, конкурентної ситуації, ризиків та можливостей, а також відповідна стратегічна планування та фінансове управління. Також важливо розвивати партнерські відносини з міжнародними партнерами, впроваджувати інноваційні підходи та використовувати сучасні інструменти маркетингу та логістики.

У підсумку, міжнародна діяльність економічних суб'єктів умовах економічної рецесії є складним процесом з численними викликами, але й надає можливості для розвитку та виживання. Ефективне управління міжнародною діяльністю, врахування особливостей ринку, ризиків та можливостей, а також стратегічне планування і фінансове управління дозволять економічним суб'єктам досягти конкурентних переваг і стабільного розвитку. Знання ринкових тенденцій, партнерських відносин та інноваційних підходів також відіграють важливу роль у досягненні успіху на міжнародному ринку.

Дослідження підтвердило, що міжнародна діяльність може стати джерелом росту та збереження конкурентоспроможності економічних суб'єктів навіть у негативних економічних умовах. Вона відкриває можливості для розширення ринків збуту, диверсифікації ризиків, залучення нових технологій і знань, а також сприяє підвищенню інноваційного потенціалу. Однак, успіх у міжнародній діяльності залежить від компетентності та адаптивності економічних суб'єктів до змінних ринкових умов, а також від вміння ефективно управляти ресурсами та ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. В Австралії зафіксували скорочення ВВП вперше за 29 років URL:
<https://www.slovoidilo.ua/2020/06/04/novyna/svit/avstraliyi-zafiksuvaly-skorochennya-vvp-vpershe-29-rokiv>
2. ВЕЛИКА ДЕПРЕСІЯ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ URL:
<http://www.uekka.org.ua/novina/velika-depres%D1%96ya-prichini-%D1%96-nasl%D1%96dki.html>
3. Велика депресія: хто найбільше постраждав від руйнівної кризи у світі URL: https://24tv.ua/velika-depresiya-hto-postrazhdav-istoriya-prichini-novini-ukrayini_n1533621
4. Економічна криза 1900—1903 pp. URL: http://lib-net.com/content/10539_Ekonomichna_kriza_rr.html
5. Ефект кризи через пандемію коронавірусу буде відчуватися до 2025 року – МВФ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/16/659487/>
6. Єріна І. В. Збалансованість і конкурентність зовнішньої торгівлі України послугами: статистичний аспект URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4211>
7. Китай занурюється в боргову кризу і закривається від світу. Якими будуть наслідки? URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/11/681284/>
8. Князевич А. О., Крайчук О.В., Остапчук В.О. Інноваційність економіки: міжнародна оцінка та фактори впливу URL:
http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/6.pdf
9. Колосова В. Міжнародні фінансові інституції в умовах фінансової глобалізації URL:
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25190/21-Kolosova.pdf?sequence=1>
10. Кухта П.В. Кризи, їх причини та наслідки URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1439>

11. Мельник А.О. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АЗІАТСЬКОЇ КРИЗИ
1997-1998 РОКІВ URL:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24627/48-Melnyk.pdf>

12. Міжнародна торгівля: навчально-методичний комплекс з
дисципліни [Електронний ресурс]: навчальний посібник для студентів
першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» / КПІ ім.
Ігоря Сікорського; уклад.: К.О. Кузнєцова, В.В. Чорній, О.С. Ченуша. – Київ:
КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 94 с.

13. Найбільш руйнівні фінансові кризи в історії — деякі з них були
настільки потужними, що вплинули на долі мільйонів людей URL:
<https://ukr.media/business/447777/>

14. Нафтові війни 1973-2014: як ціну нафти використовували в
міжнародній політиці URL: [https://tyzhden.ua/naftovi-vijny-1973-2014-iak-](https://tyzhden.ua/naftovi-vijny-1973-2014-iak-tsinu-nafty-vykorystovuvay-v-mizhnarodnij-politytsi/)
[tsinu-nafty-vykorystovuvay-v-mizhnarodnij-politytsi/](https://tyzhden.ua/naftovi-vijny-1973-2014-iak-tsinu-nafty-vykorystovuvay-v-mizhnarodnij-politytsi/)

15. Польська економіка у час кризи та її подальші перспективи URL:
[https://zn.ua/ukr/foreign_economics/polska_ekonomika_u_chas_krizi_ta_yiyi_pod-](https://zn.ua/ukr/foreign_economics/polska_ekonomika_u_chas_krizi_ta_yiyi_podalshi_perspektivi.html)
[alshi_perspektivi.html](https://zn.ua/ukr/foreign_economics/polska_ekonomika_u_chas_krizi_ta_yiyi_podalshi_perspektivi.html)

16. Популісти на марші. Що принесло перемогу Дональду Трампу
URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/11/9/7057152/>

17. Пристебніть ремінь, світова економіка йде на посадку URL:
<https://tyzhden.ua/prystebnit-remeni-svitova-ekonomika-jde-na-posadku/>

18. Рецесія. Фінансова абетка URL: [https://suspilne.media/21540-](https://suspilne.media/21540-recesia-finansova-abetka/)
[recesia-finansova-abetka/](https://suspilne.media/21540-recesia-finansova-abetka/)

19. Рівень безробіття в США сягнув максимуму з часів Великої
депресії через карантинні обмеження URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-bezrobittya-v-ssha/30601613.html>

20. Світова організація торгівлі (COT) URL:
<https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/svitova-organizaciya-torgivli-sot>

21. Томас Л. Фрідмен Лексус і оливкове дерево. Зрозуміти глобалізацію URL: <https://www.ji.lviv.ua/ji-library/friedman/peredmova.htm>
22. Торговельна самооборона URL: <https://tyzhden.ua/torhovelna-samooborona/>
23. Україна та Республіка Молдова можуть стати надійним транзитним мостом між Азією та Європою завдяки вигідному географічному розташуванню і значному логістичному потенціалу URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2301738-grojsman-ukraina-ta-moldova-e-plan-infrastrukturnoi-integracii.html>
24. Шантаж ОПЕК URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1017M/>
25. Якою була реакція України на світову фінансову кризу 2007-2009 років URL: <https://espresso.tv/yakoyu-bula-reaktsiya-ukraini-na-svitovu-finansovu-krizu-2007-2009-rokiv>
26. COVID-19 як економічна криза природного походження URL: <https://espresso.tv/covid-19-yak-ekonomichna-kriza-prirodnogo-pokhodzhennya>
27. G20 URL: <https://www.g20.org/en/>
28. International Monetary Fund URL: <https://www.imf.org/en/Home>
29. One of the kings of the '90s dot-com bubble now faces 20 years in prison URL: <https://www.businessinsider.com/where-are-the-kings-of-the-1990s-dot-com-bubble-bust-2016-12#kaleil-isaza-tuzmans-govworks-was-made-into-a-movie-startupcom-no-one-went-to-see-it-1>
30. OPEC URL: https://www.opec.org/opec_web/en/
31. The history of Lehman Brothers URL: <https://www.library.hbs.edu/hc/lehman/exhibition/introduction>